

narod živi tukaj na vodi. V čolnih se rodé ljudje, na čolnih dopernašajo svoje leta in na čolnih umerjó. Reka je njih svet, čoln njih domovina.

Komaj sem v mesto stopil, me je čeda Kitajcev obsula, govoreča mešanico kitajskega in angleškega jezika vse na končnice: „si, sing in ong“, vsak se mi je priporočal imenitnosti skazovati in da bi o priložnosti ptujega tička do dobrega oskubil. Štacuna pri štacuni stoji in če morejo ktereга noter privabiti, zapró vrata za njim, in blago za blagom skazuje se mu; — tergovci pa so živi judje, pa tudi nič ne zamerijo, če se jim na pol ali še manj ljubljubi.

Ulice so vse ozke in strehe iz ene strani na drugo molé, da še solnce ne more skozi sijati. Vpitje je tako, da človeka ušesa morejo boleti. Zdaj pride imenitna gospa s svojimi služabniki, zdaj spet procesija slepih beračev, ktere kak otrok vodi, in ljudi nadležjejo, da je sila. Na enem oglji igrajo, na drugem sedí med množico prerokovavec; na plošo risa smešne podobe, prerokovavne besede izgovarja ponosno, ktere so vedno dobrega pomena, da mu vesela množica nameče dosti darov v klobuk.

Nobenih rokodelcov pa ni več med Kitajci kakor brivcev. Brivec nabaše svojo tružico na herbet in se na ogelj ulic ustavi. Koj ga ima v pestéh moža, kteri se želi pomladiti. Skudelica in kratka debela britev se mu sveti v rokah; lasé spravlja marljivo, ker Kitajci jih radi kupujejo za gnoj. Kmaló je vès v penah, in človek res ne vé, ali bi poterpežljivost britega ali umetnost in pridnost brivčevo občudoval.

Bukve se prodajajo kar zunaj pri hišah in so prav dober kup. Ker Kitajci radi beró, imajo tudi pisatelje v veliki časti. Ženske prečitajo čudovite kupe romanov.

To pa še ni vse. Lepotije in gizdosti se vidi na cente; to, kar iz Kine v Evropo in naše kraje pride, so le zametki Kitajcev. Ne bo verjel, kdor vsega sam ni vidil.

(Konec sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Vélikega Varadina na Ogerskem 10. maja.—

„Extra Hungariam non est vita; si est vita, non est ita“ ali po našem jeziku okrajšano: „le na Madžarskem se dá živeti“ je stař ogersk pregovor. Na ta pregovor sem mislil, ko sem se 16. svečana t. l. na dunajskem kolodvoru v voz železnice vsedel. Hitro smo Beč (Dunaj) za herbtom imeli, in ko ni bilo dunajskega Golovca (Kahlenberg) več viditi, sem se v en kot stisnil, ter sem jel novo življenje v obljubljeni madžarski deželi premišljevat. — Jutro je bilo precej merzlo, in čez moravsko polje je brila ostra sapa. — Od Beča do Požuna (Pressburg) se ne vidi družega posebno imenitnega, kakor predert hrib, skoz ktereга vožnja kake tri ali štiri minute terpi. — V Požunu smo nekoliko postali, da smo drugo priprego in druge vozove dobili, potem pa smo kakor blisk čez „malo ogersko ravnino“ derčali. Železnica tukaj le memo malo vasí peljá, zavoljo tega so tudi postaje redke. Blizo ceste ni nobenega hriba viditi, proti severju se pa od deleč male tatranske gore kažejo. Vasí imajo po več sto sploh zidanih hiš, toda so le nizke, in do malega vse s slamo (bičevjem) krite; hišno zidovje ne more ravno preveč terdno biti, ker večidel je iz blata in slame narejeno, kar živo priča, da kamenja in lesovja ni blizo. — Pri Granu dolgočasna planjava neha, in odtod naprej se ob desnem bregu Donave noter do Buda-Pešta grič za gričom, hrib za hribom dviguje. Res tako prijetnega kraja kakor je granska okolica, celo pot od Beča do Vélikega Varadina nisem vidil. Človek se ne zamore dosti prečuditi, ko hipoma široko Donavo in na njenem desnem bregu veličansko cerkev pervega ogerskega škofa z dvema zvonikoma in visoko kupljo proti nebu stermeti zagleda; od leve strani voda Grana v Donavo teče. Dokler se ni železnica od levega brega preveč v kraj zavila, sem v eno mero proti Granu stermet; nehoté sem jel Huberjevo pesem od „bleškega je-

zera“ renčati. — Vse pride, pa ravno tako hitro tudi mine, posebno če človek po železnici ferčí! Hitro smo jo do Vača (Waitzen) in do Palote prižgali, čert ure pozneje smo že na kolodvoru pri Peštu z voza lezli. — Rad bi bil šel to mesto ogledavat, toda sem imel vožnjo že do Solnoka plačano, zatorej se mi ni varno zdelo, pol ure deleč do mesta se podajati. Enmalo pred petemi smo jo že čez keckemeško pustinjo proti Solnoku brisali. Zastonj se okó na vse strani ozira, kje bo kak hrib zagledalo; še drevesa skoraj ni viditi celih 14 milj, namreč noter do Solnoka ne, pa tudi pri Solnoku ne družega kakor milo nebo in ravno polje. Ko smo se v Solnoku ustavili, je bila že terda tema; bilo je že osem. Ker od tukaj naprej železna cesta še ni narejena, in tudi pošta le samo pisma do Vélikega Varadina prevažje, je bilo treba v gostivnici prenočiti. Za dragi dnar smo bili slabo postreženi; sobe so nam, kakor je tu navada, s kravjekom kurili. Drugo jutro sem bil že na vse zgodaj na nogah; mikalo me je reko Tiso viditi. Želje so mu bile hitro spolnjene, ker sem koj iz vežnega praga neizmerno vodo zagledal. Perva skerb mi je potem bila, kak voz poiskati. Kmalí sem imel voznikov na zbiro, toda nobeden ni hotel peljati spod 100 forintov (gold.) K sreči se nas je šest snidilo, da smo skupaj en voz najeli. Mislil sem, da se bomo za tak drag dnar saj v prostorni kočii peljali, — pa kaj še! Dosihmal še nisem imena našel za tisti šencani voz, na katerem je bilo treba celih 22 milj — noter do Vélikega Varadina — kozjo molitev moliti; nar beržej bi se dal z mesarskim vozom primeriti, samo da je imel pletene herbe. Sedmero kónj je že vpreženih bilo, spredej 3, zadej 4, tudi naša berkvarija je bila že naložena; al ni nam drugega kazalo kakor peš iti, zakaj konji so sam voz komaj vlekli, ker so se kolesa do pest v blato pogrezovale. — Nikar naj nihče ne misli, da je Solnok imenitno mesto, znamenito je pač, toda le zavoljo neizrečenega blata, v kterem bi človek in živina lahko poginila. Da ljudje zamorejo od ene veže do druge hoditi kadar dežuje, ali pozimi kadar se začne sneg tajati, pri hišah naredé bervi; kadar se pa dva na takošni bervi srečata, se morata po bratovsko ljubiti ter se eden k drugemu stisniti, ako hočeta obadva na bervi ostati. Solnok zavoljo kupčije sloví, — čuda! da stanovnikom njegovim za dobre poti in ceste celó nič mar ni; — pa tergovec ne gleda na to, kaj je občja potreba, temuč mar mu je le za to, kar mu mošnja polni, temveč, ako je Abrahamov sin, in to so tergovci v Solnoku do malega vsi. Tisa je bila takrat neizmerno široka, tako, da se od enega kraja do drugega vidilo ni, akoravno navadno nima veliko širjega vodotočja kakor Sava. Čez veliki curek derží lep most; ker pa po navadi vsako spomlad in jesen velika povodinj pride, je od mosta naprej 2 uri dolg nasip narejen, kteri je na nekterih krajih predert, da more voda odtekati. — Po verhu tega nasipa smo morali celi 2 uri skoraj do kolena po blatu gaziti, naše kopita so nam pa v čolnu prepeljali. Voznik se je hvalil, da imamo dobro pot, rekel je, da nektore leta po 14 dní ni mogoče od Solnoka naprej potovati. — Čez 2 ure smo vsi spehani do neke kmečke gostivnice (čarde) prišli, ker smo se enmalo oddahnili ter se z vinom in kruhom okrepčali. Ko se je tudi živina nekoliko spočila, smo se na voz vsedli ter se jeli po debrečinski pustinji peljati. Tukaj ni nikjer nobenega hriba, še drevesa skoraj ni nikjer ugledati. Komaj pa smo se pol ure peljali, bilo je že treba z voza iti, da smo mogli dalej priti. Ni se dalo dobro razločiti, kje je prava pot, ker je dober strelaj na široko vse razvoženo bilo. Preden smo do perve postaje v Török št. Miklošu prišli, smo mogli naj manj 6krat z voza lesti; ustavili smo se pa, sam nevém, kolikokrat, da je voznik z lopato kolesa iz blata odkopoval. Prenočili smo v nemški gostivnici, kjer smo se sopet prepričali, da v ogerskih čardah mošnja kaj lahko jetiko dobí. — Drugi večer smo spali v Karcág-u, poglavitnem mestu Kumanškega, zadnjo noč pa v Baránd-u, v judovski kerčmi, kjer ni bilo drugega živeža dobiti, kakor črnega kislega

kruha in pa tako kislega vina, da smo se jeli eden drugemu pačiti, ko smo ga pokusili, — čvček nam je tako usta nakrižem vlekel, da je bilo joj! Spat je bilo tedaj treba brez večerje iti; drugo jutro smo za odhodino mervico žganja in kosček kislega kruha povžili. — Opoldne smo pa v Berettyó-št. Martonu (4 do 5 milj od Vélikega Varadina) pri nekem kmetu za majhin dnar prav dobro kosili in nepokojni želodec spet potolažili. Bog mu daj dobro poštenemu možu! Od tukaj naprej se tudi boljša cesta začne, tako da smo še tisti popoldne do Vélikega Varadina (blizo 5 milj deleč) priti zamogli. — Ko se človek že skorej cel teden vozi, mu nobena stvar tako ne diši kakor dobra postelja, in to smo v Vélikem Varadinu v gostivnici pri „černem orlu“ dobili. Za te dnarje, kar se jih na poti od Beča do Vélikega Varadina potrahná, bi se bogme! lahko do Pariza prišlo in človek bi bil pri vsem tem še dobro postrežen. — Ravno tako polno blata kakor Solnok je tudi Török št. Mikloš z 10.000 stanovniki, Kišujalás (poglavitno mesto male Kumanije), Karcág, mesto z 13.000 stanovniki, Püspök-Ladány, Baránd, Földeš, Uj-falu, z eno besedo: kamor se človek oberne, povsod blato čez blato. Hiše so večidel iz blata, slame in protja narejene, strehe ali z bičevjem ali pa s turšično slamo krite; meje so ali iz blata narite, ali pa iz slame spletene. Otrók ni bilo nikjer na ulicah viditi, ker revčiki zastran blata niso iz hiš mogli; še psa ni z lepo v blatnih ulicah viditi, akoravno po dvoriših rohné kakor da bi v vsaki hiši konjederec stanoval. Skozi vsako vas smo morali peš iti, da nismo z vozom vred v blatu obtičali. Ako tu gorí, skor sosed sosedu na pomoč priti ne more. V Karcág-u je neki gospod pripovedoval, da morajo ljudje včasih po bergljah (šteljcah) v cerkev iti, kader daleč časa dežuje ali kadar sneg začne prav zlo kopneti. Vzrok tega pa, da so take slabe poti, je pomanjkanje kamenja, poprejšno ogersko gospodarstvo in pa zanikernost stanovnikov. Celih 22 milj — od Tise do Körös-a — ni nikjer skor ne enega kamna viditi, ne na njivah, ne na travnikih, tudi cestá je še le od Berettyó-št. Marton-a naprej posuta. Tukaj se človek še le veliko dobroto kamnja spoznavati uči. Gotovo bi bilo tukajšnjim prebivavcem zlo vstreženo, ako bi se Kras mogel prenesti v te kraje!

(Konec sledí.)

Novičar iz raznih krajev.

Nova železnica, ktero napraviti so cesar že dovolili, bo obsegala te-le poti: iz Dunaja čez Šopron (Oedenburg) do Vélike Kaniže in odtod do Oséka; — od Polčán (blizo Marburga) čez Véliko Kanižo v Budim; — od Uj-Szőny-a (poleg Donave) čez Belo Stolicco (Stuhlweissenburg) do Oséka in od Oséka v Semlin; — vsa ta pot bo znašala 150 milj, in stroški zidanja so prerajtni na 60 milijonov gold., ki jih bo družba, ki jo bo napravila, nabrala iz akcij deležnikov svojih. — Od nesreče, ktera se je, kakor je poslednji novičar povedal, pripetila na ogerski železnici v saboto vozovom, ki so šli iz Pešta na Dunaj, se je sedaj za gotovo zvedilo, da blizo Gran-Nane se je hlaponu zlomila neka štanga, ktere konec se je zasadil v zemljo in šine vzdignil in premaknil; na to so se prekucnili 4 vozovi, 6 se jih je eden na drugzega naslonilo, le zadnji voz je ostal na železnici; ena ženska in en otrok sta pri ti priči ob življenje prišla, 10 družih oseb pa je bilo bolj ali manj poškodovanih, ktere so berž v bolnišnico v Gran peljali; k sreči se je s temi vozovi peljalo več višjih uradnikov železnice in dva zdravnika, kteri so hiteli nesrečnim na pomoč. — Občnospoštovani in naj starejši škof našega cesarstva, škof in knez briksenški Bernard Galura, 92 let stari, so umerli 17. dan t. m.; nastopili so prestol škofijski v Briksenu na Tiroljskem leta 1829, kteremu v last spada tudi bleška grajšina na Gorenškem. — En dan pozneje pa je umerl na Dunaji eden naj imenitnejših trgovcev in bankirjev, čigar ime je

po vsem svetu znano: baron Sina; imel je fabrik in grajšin po Marskem, Českem, Ogorskem itd., da jih je komaj štel; zapustil je premoženja okoli 80 milijonov; siromaki za njim bojo dobili 50.000 gold. Njegov edini sin je nastopil za njim trgovstvo. — Izperva se je slišalo, da gré letos židnim červičem na Laškem slabo; sedaj se sliši, da se vsaki dan bolje sponašajo. — Kar se je dosihmal iz vseh krajev cesarstva zvedilo, se kaže letošnja letina precej dobra; ozimina, posebno na spodnjem Ogorskem in v Vojvodini, obeta obilen pridelk; sadju je po več krajih mraz perve dni tega mesca zlo škodoval, tudi terta je v nekterih krajih pozebla; okoli Dunaja jo je mraz tako vzel, da so jo iz nekterih nogradov poruvali in krompirja vsadili namesto nje. — V tem pa, ko se smemo mi nadjati dosti dobre letine, je na Francozkem žalostna. Polovico dežele je povodinj potopila; kar oko doseže, stoji v več krajih, čez ktere so velike reke Rhône, Saône in Loir s svojimi stranskimi rečicami stopile, čisto vse pod vodo; škoda je strašna in toliko žalostnejše je, ker je že perve mesce majnika v več krajih terta in sadje pozeblo. Ni tedaj čuda, čeravno je vojske konec, da po vsem Francozkem se cena žita zlo podražuje in v ti primeri vés drug živež. — Veselo je iz dunajskih časnikov slišati, da po višjem ukazu se zasajajo okoli Dunaja poleg cest in družih potov sadne in murbine drevesa, pa v žalost se premení veselje, slišati, ko ravno tisti časiki ob enem tožijo, da neumnost in hudobija pokončuje tudi tam nedolžne drevesa, kteri sad bi kadaj v velik prid bil okolici in deželi. Res žalostno je, da nikjer ne manjka takih gerdih divjakov! — Če je časniku „Pest. Ll.“ verjeti, bi moglo na Ogorskem blizo 2 milijona, v Vojvodini pa 215.000 ljudi več biti kakor jih je sedaj, da bi te deželi enako število ljudstva imele kakor druge, ne preobilno obljudene dežele našega cesarstva; — da bi se pa Ogerska in Vojvodina povzdignile do števila stanovavcev na Českem, ki bi se mogle pomnožiti na 4 milijone, za veliko več pa še, ako bi hotle doseči obljudenost Lombardije in Benečanskega (Laškega). — Še zmiraj se ogibuje veliko zastran tiste pogodbe, ki jo je 15. aprila sklenila avstrijska vlada z angležko in francozko; nekteri celó hočejo vediti, da so te vlade še neko posebno, skrivno zavezo med seboj sklenile. Vse te misli pa je poderl minister Palmerston v enem poslednjih zborov, rekši, da nobene skrivne pariške zaveze ni, — da angležka vlada bi le takrat Sardinco na pomoč šla, ako bi jih kdo napadel, ne pa, če oni napadejo koga; tudi se angležka vlada proti avstrijski ni zavezala, da ji je porok za njene dežele na Laškem. — Zlo medla in klaverna je francozka armada, ki se iz vojske povračuje domú; vojska in kuga jo je zlo oslabil; polki so se skercili v batalijone. — Bere se, da neka gospá Polakova iz Königsberga je oljkino goro poleg Jeruzaloma kupila, da bo goli verh olepšala z zasadbo drevja. — Kronanje cara Aleksandra je nek prenešeno na 5. sept. t. l.

Domotožnost.

Po Vodnikovi meri.

So prišle težave
Čez moje sercé,
Lih kakor čez solnce
Tamotne meglé.

Vse prazno je tukaj,
So dnevi grenki,
Ni ljubega petja
Moré me skerbí.

Le tam na višavah
Je radost domá,
Tam sapica slajši
Mi v serce dihljá!

Bom šel na planine,
Na bistre vodé,
Bojó tolažile
Nemirno sercé!

Slavomir.

ni več pripravna za delo. Vsako leto vzame smert veliko udov rastlinske okrajne. Peresa, ki pomladi sopejo, odpadejo v jeseni; pa tudi célice v korenini, ki so živež v-se serkale, in célice v deblu, ki so ga navzgor vozile, so se med tem odebelile, v les spremenile in tedaj niso več za rabo.

Tedaj mnogo rastlin še leta ne preživi. Naj več zeliš zeleni pomladi, cvetè poleti, zorí v jeseni in pogine pozimi. Drevesa in germovi pa nakupičijo v jeseni v sterženu in v korenini veliko živeža, ktereга pomladi povzijejo. Ko se je pri prvi pomladni gorkoti nakupičeni živež spustil v tekoči sok, ga ne predeljujejo več stare célice, ampak nove izrastejo. Rastlina ne polni starih mehov z novim sokom, ampak novih si napravi. Ravno tako se podajo célice v korenini, ki so lani mokroto na-se serkale, letos v pokoj, in druge stopijo na njih mesto. V deblu so tudi célice, ki so lani živež prevažvale, se odebelile in niso več za rabo, torej se króg in krog njih pod lubom nove naselijo, ki delo prevzamejo. To se ponavlja leto za letom. Odtod tedaj tisti krogi (letine) v deblu, po katerih lahko štejemo starost drevesa. Le pomladi, ko ima rastlina toliko soka v sebi, da ne morejo mlade célice vsega v-se vzeti, morajo tudi stare še enkrat delo poprijeti. Zato izteče toliko soka iz lukne, ki jo, na priliko, izvertamo v brezo; poleti, ko se je urno življenje že umirilo, ne teče več sok iz rane.

Tudi listje se mora ponavljati vsako leto; zakon nature je tak, da pomladi ne izraste iz verbe hrastova veja ali lipovo listje itd.

Vsaka rastlina se tedaj neprenehoma mlajša, ako ravno vsak stanovavec, vsaka célica, le malo časa živi, vendar cela država lahko kljubuje teži stoletij; ravno taka je v človeški državi, če je umna roka voditeljca njena.

Premišljevali smo posamne dele rastlinske in pa postave, po katerih se rastlina razvija, raste in svoj cilj in konec dosega. Vidili smo mašino, nje posamne dele, opravila pa tudi vspehe natornih močí, ki v nji vladajo. Kdo je pa vse tako naredil? Kdo je podelil moč, da med tolikimi nevarnostmi obderži svojo samostalnost, da dvé iz enacih célic sestavljene rastlini tako različne stvari napravljate, da ta nam je prijetna sladčica, una strašan strup, — da dvoje enacih sosednih célic ena olje, druga dišavo dela? Tù omedlí naše peró in naše misli ohromé, — pokazati le zamoremo na Njega, ki nad svetovi prebiva v veličanstvu, od ktereга nobeno človeško uhó ni slišalo in ktereга nobeno človeško okó ni vidilo. Njegova mogočna roka zapoveduje močém, da svetove po neizmernem prostoru valijo in v živalih in rastlinah se v skrivnostno življenje snujejo. V neskončno velikem in v neskončno majhnem se vidi Njegova mogočnost in dobrotljivost. Vse stvarjenje je enako vredno našega občudovanja, in lahko bi prašali: Kaj je tù veliko, kaj majhno?

In tako sklenemo spis svoj „o rastlini“ z željo iskreno, da bi bil radovednim bralcem našim saj nekoliko razjasnil življenje rastlinstva.

Ogled po svetu.

Kitajsko in Kitajci. (Konec.)

Ker so Kitajci pobožni (po svojem), ni nobene še tako revne hiše, da bi ne bil v kakem kotu debelo-trebušen Jos, kteremu dan na dan dišave in vsake baže družih stvari darujejo. Že omenjeni tempeljni pa so čudni kakor sploh Kitajci.

Popje stanujejo po stranéh tempeljnov. Sama lenoba in nesnaga jih je. Oblečeni v široke višnjevajepe, veliko kučmo na glavi, rumeno ruto krog vrata in sandale na bosih nogah, imajo že s tem dosti opraviti, da oblačilo kviško deržé, ktero jih pri vsaki stopinji vedno nadležuje. Stanišča njih so nečedne kakor oni. V zapaženem kotu so krulili sveti prešiči; sama mast jih je bila. Teh prešičev nikdar ne zakoljejo; kadar poginejo jih sožgó kakor umerle pope. Popje ne smejo ničesa živalskega jésti, ne mesa ne rib: samo

zeliš se živé. Zmernost v duševnih in telesnih delih je prvo vodilo njih življenja. Za procesijo Kitajci kaj radi hodijo. Vsak nese sabo neznano čudne podobe zmajev, rib, volov in molikov, pisanih in počačkanih.

Véro Kitajcev si je izmislil Kong-futse; več ko 2500 let je že stara, in ker je nje poglavitno pravilo dobíček, se prikuplja zlo ljudem. Verozakon Budha-ta ima skora naj več spoznovavcev na svetu. Sanjalo se je enemu kitajskih vladarjev — govori pripoved — da se je v zahodu nova luč prikazala. Zbudivši se veleval služabnikom, naj grejo iskat nove luči. V Indii so naleteli na Budha-ta, čigar nauk se je v kratkem času silno razširil po Kitajskem. To pač je lahko verjeti, ker je nauk njegov prijazen lenobi, priliznjenec životnega čutja, in pripraven človeka v slasti in vžitku zibati. Je pa več vér na Kitajskem, med kterimi je naj imenitniša Laotre-ta.

Ženijo se Kitajci ne tako, kakor pri nas, da bi se že ženin ali nevesta poprej kaj poznala; starši včasih že zakone sklenejo, preden so še otroci na svetu, gotovo pa ko so še v otročjih letih. Žena velja štiri noter do tisuč tolarjev in še več; godí se ji ne ravno predobro kakor povsod, kjer imajo po več žen. Dokler ni rodila otroka, je enaka deklam, potlej še le zadobi pravico žene. Otroci pa mater jako spoštujejo, in otročja ljubezen je naj lepši prikazek kitajskega značaja. Stariše zaničevati kaznujejo s smertjo, in naj svetejša dolžnost otročja je, za nje v starosti skrbeti. Nezvestobo zakonskih žen kaznujejo tudi s smertjo, pa gosposka se v take zadeve nič ne meša.

Kar umetnost Kitajcev zadeva, sem se prepričal nazaj gredé. Pregledal sem poslopje, v kterem so bili zidovi po sobah prepreženi s podobami, iz lesa izrezljanimi in s cveticami tako umetno izdelanimi, kakor da bi se vse od naj milejše sape gibalo. Vidili smo tudi kaj zale verte. V neki vasi blizu mesta Hongkong sem šel k učitelju gledat, kaj in kako se kitajska mladina učí. Samo brati in pisati jih je učil. Čudno pa je, kako se morajo otroci učiti, ker Kitajci nimajo pismenk ali čerk, ampak za vsako misel ali zapopadek (Begriff) imajo svoje znamenja, in zato je teh znamenj brez števila veliko. Vsa težava pa zgine, ako se pomisli, da otroci do 14. ali 15. leta nič ne razumejo, kar so se učili, in še le pozneje spregledajo in se začenjajo bistrili iz mešance, ktera jim glavo napolnuje. Kitajci zato učenost merijo po znanosti znamenj. Katolišk duhoven mi je zagotovil, da si v štirih letih ni mogel več ko 400 znamenj zapomniti. Ljudska omika na Kitajskem je pa pri vsem tem na precej visoki stopnji. Neverjetno veliko dnarjev obrača vlada za poduk ljudstva, ker boljarstva (veljaštva ali aristokracije) ne poznajo tukaj nobenega drugega kot učenosti in tudi druge blaženosti ni kakor blaženost duha in véde; plemenito rojstvo in pa bogatija ne velja nič pri vladi. Naj revniši zamore z učenostjo do naj višje časti priti. Ker je pa v kitajskem carstvu mnogo si nasprotnih in sovražnih strank, pričakujejo se ondi velike prekucije, akoravno se vlada umno véde, tako, na priliko, noben uradnik ne ostane domá, ampak deleč od svoje domačije dobí službo.

Kitajci se terdo deržé po véri in postavah predpisanih šeg in zaničujejo vse, kar se z njimi ne ujema. N.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Vélikega Varadina na Ogerskem. (Konec.)

Zemlje kaj veliko neobdelane leží, ker vsaki kmet ali grajšak ima le toliko njiv, kolikor jih obdelati more, drugod se pa živina pase, konji, goveda, ovce; tudi prešiče sem vidil po tleh riti. Gnojiti zemlje ni treba nič, ker je sama po sebi tako rodovitna, da dosihmal tako rodovitne nikjer še nisem narajmal kakor je na debrečinški planjavi. Sejejo na leto le enkrat, in sicer ozimno žito, ali pa turšice ali krompirja nasadé, ali pa za tobak svet obernejo. Pri vsi tej rodovitnosti zemlje bi slovenski kmet vendar javalne tukaj zado-

voljno živel, ker tukaj bi mogel iz blata hišo zidati, si s kravjekom peč kuriti, in dobre vode bi se tukaj nikoli ne mogel napiti. Človek bi mislil, da se planjave med Donavo in Tiso, in med Tiso in Körös-om zavoljo nerodovitnosti „pustinja“ imenujejo; al temu ni tako — le zavoljo tega jim „pustinja“ pravijo, ker so tukaj vasi tako deleč ena od druge in tako malo ljudi na velikem prostoru biva, da se popotniku res pusto zdí v teh planjavah. Novih selišč tu zidati je težava, ker ne kamna ne derv blizo ni, pa tudi dobre vode ne. Kadar bo železnica skozi te kraje napravljena, se bo začelo tukaj novo življenje; nadjamo se, da drugo jesen se bo že moglo s hlaponom od Solnoka naprej voziti; potlej bo marsikteri v te kraje zašel, ki dozda od njih le govoriti sliši. Nasip za železnico je že noter do Vélikega Varadina narejen, toda se bo mogel poprej dobro posesti, preden se bojo mogli pragi in šine pokladati. Od Vélikega Varadina naprej bo železnica na desnem bregu Körös-a ob prijaznih vinskih goricah na Erdeljsko proti Kolósvaru (Klausenburg) peljala.

Na Slovenskem je človek vjen skoraj v vsaki vasi kako posebnost najti ali v jeziku ali v noši ali v živežu. Madžarji med Tiso in Körös-om so si pa — razun jezika — povsod v vsem enaki; živé poleti in pozimi večidel od slanine (špeha), kruha in palenke; možki nosijo pozimi tesne hlače iz višnjevega sukna ali pa jerhaste, ktere se pa od vsake baže mešobe svetijo kakor da bi bile likane; ravno iz takega blaga, in sploh tudi ravno tako zasvalkan je njih jopič. Škorne imajo pokončne; klobuk s širokimi, zavihanimi kraji in z nizko, okroglo štulo je njih pokrivalo; ogrinjajo se z narobe kožuhom. Srajce nosijo prav kratke, ki še do hlačnega robu vselej ne sežejo; prati jih le malokdaj ali pa nikoli ne dajejo. — Poleti jim bele platnene hlače okoli nog mahajo, kakor zidarsk interfat. Brez kožuha nikoli niso, ker dosti krat pod milim nebom prenočujejo. Podsuknič (lajbelč), ktere pa ne nosi vsaki, je iz višnjevega sukna prav tesno narejen in z rudečimi robci obšit. Ženske imajo črne škorne, kratko jopico, pisano kitljo; gologlave hodijo ali pa pisane rute na glavo devljejo; kito nosijo le eno samo, ktera jim po herbtu maha, da včasih rudeči šop skoraj na péte bije; pozimi se z dolgim rujavim kožuhom brez rokavov ogrinjajo, ktere pa le ob deževnem vremenu narobe obernejo. — Velikosti so možki in ženske le srednje, toda terdne postave so in lepega obraza; možki vsi sploh imajo zavihane berke in dolge lase.

Kdor še ni bil nobenkrat v teh krajih, se mu čudno zdí, ko v vsaki vasi po več cerkvá vidi; ali to ne more drugač biti, ker je v teh krajih povsod več vér. Kalvinske in luteranske cerkve se že od deleč lahko po tem razločujejo, da kalvinske imajo na zvoniku verh križa petelina, luteranske pa zvezdo. — Vasi le ob cestah stojé, in hiše do malega vse s koncem na cesto molé. Iz streh kalvinskih prebivavcev v znamenje količ molí v nebo; tudi mertvim na žaljah (pokopališču) ne stavijo križev, ampak količe jim v grob zabijajo.

Tekočih vodá med Tiso in Körös-om ni družih, kakor voda Beretyó pri št. Marton-u; zatoorej tudi naših mlinov nimajo; žito tedaj meljejo ali s konji, ali pa imajo na veter (sapo) narejene mline. Konjskih mlinov je v vsaki vasi po več; na veter narejeni se pa nahajajo le v premožnejih vasesh *). Zavolj pomanjkanja vode je toraj lahko zapopasti, zakaj ljudje tukaj ne hodijo lepo belo oprani kakor drugod, in zakaj se toliko palenke popije; pere se namreč le tam lahko in lepo, ker so tekoče vodé in dosti derv; ravno tako slaba je stoječa voda tudi za pijačo. — Močvirja je na Kumanskem posebno veliko; nar večje močvirja se nahajajo med Karcág-om in Püspök-Ladány-om, ktere več štirjaških milj merijo.

*) Kaj, ko bi nam častiti gosp. dopisnik hotel ob priliki napravo mlinov na sapo popisati? Gotovo bi ustregel željam v 9. listu razodetím. Morebiti so ogerski mlini na sapo dobra in lahka naprava. Vred.

Možakov na Slovenskem nisem nikjer vidil pozimi tako pohajkovati kakor je tukaj navada; še živino — razun kónj — večidel le ženske opravljajo; pa je tudi slabo opravljena; merve ji navalé, kar je v njo more; ostala se ji pa pod noge zmeče, ker druge stelje nimajo.

Merve ne spravljajo v svisli pod streho, ampak na dvoriših jo na kupe devajo in jo tudi koj s kopic živini pokladajo. Se vé, da lahko tako ravnaajo, ker imajo toliko senožet, da ne morejo vsako leto vseh kositi. — Ob žetvi snopja ne skladajo v kozolce, kterih še ne poznajo ne, pa bi jih tudi zavoljo pomanjkanja lesa težko delali. Snopje pusté nekaj časa na njivah ležati, potlej pa kar na polji mlatijo. Polje z govejo in konjsko živino obdelujejo, in v eno drevo (plug) po dva para kónj ali volov vpregajo. Zatoorej ima tudi vsaki kmet, če je le kolčikaj premožen, po več parov delavne živine; grajšaki imajo pa po 20 parov vprežne živine in še tudi po več. — Lepe ogerske vole gotovo sleherni bravec dobro pozna; do malega vsi so enako sivo-beli, vsi zlo ene velikosti, in vsi imajo tako velike in na široko izrašene rogove kakor bi jim traje iz buče moléle; za delo in mesarja so kaj obratana živina. Konji so pa veliko bolj zanemarjeni kakor goveda; škoda za dobro krí, ki je v ogerskih konjih, da jih skerbneje ne izrežajo; prezgodaj jih začnejo vpregati, pa jih tudi slabo glešajo, menda stergulo malo rabijo pri njih. Za terpež ga skoraj ni boljšega konja kakor je ogerski; tega se človek sam lahko prepriča, ako poštné konje pogleda, kteri se malokdaj spehani in mokri vidijo — in poštna živina gotovo dosti terpi.

Po Ogorskem se tudi veliko bivolov ali buš (Büffelochsen) redí, kteri pri nas niso znani. Ta živina je hudega pogleda; barve je črne, života skoraj tako nevkretnega kakor slon, samo da ni tako velika; vrat ima kriv kakor velbljud (kamel), rogove vmazano-črne in nazaj zavihane; glavo nosi nizko; tudi buči prav neznano. Valahi so jo iz Valahije seboj prignali, in tako se je tudi po Ogorskem precej zlo zaplodila. Krave tega plemena so za molžo nek prav dobre, njih meso pa ni kaj obratano, zatoorej jih tudi mesarji ne kupujejo radi. Za vožnjo imajo tukaj tudi oslov dosti, posebno po mestih; oslovska reja pa tudi ne more ravno draga biti, ker si gré živina, kadar ni vprežena, sama živeža iskat kamor hoče.

Marsikaj bi imel še omeniti, pa za danes naj bode to zadosti. Vraščan.

Iz Siska 21. maja. (W.G.) — Blizo 16.000 vagánov pšenice in 10.000 vagánov koruze se je prodalo poslednji čas, pa cena ni nič poskočila. Pšenica se je prodajala, kakor je roba bila, po 3 fl. in pol do 5 fl. in pol, koruza pa od 1 fl. 56 kr. do 2 fl. vagán. Za vse druge žita ni bilo kupca. Polje po vsem Horvaškem in Slavonskem tako lepo stoji, da že več let ne tako; nadjati se je tedaj posebno dobre letine. V Karlovcu je bila pšenica bečeška po 4 fl. 20 kr., temešvarska po 4 fl. 40 kr., pančovaška po 3 fl. 50 kr., soršica (napolica) po 2 fl. 40 kr., koruza mlada po 2 fl. 4 kr., stara po 1 fl. 54 kr., proso po 1 fl. 40 kr., ječmen po 1 fl. 50 kr., oves po 1 fl. 20 kr.

Iz Istre 18. maja. S—c. Perva polovica tega mesca se nam ni obnašala po volji in navadi; namesto pomladanskega lepega in razveseljivnega vremena se nam je ponujalo le merzlo, deževno in vetrovno, ktero ni brez škode bilo tertnim mladikam pa tudi sadju ne, posebno blizo morja in kamor je strašna burja segla. Proti navadi so se vidili vsi hribje zgorej Reke s snegom pokriti in tudi naša Učka (monte maggiore) je bila z belim plajšem ogernjena. Po strašno silni plohi v petek ponoči se je včeraj in danes prav lepo razvedrilo, da se Učka čista vidi brez megle in oblaka, in tako se nadjamo zdaj lepega vremena, ktere pa nam je prav zlo potreba, da bi se zemlja ogrela, in žito, še zadosti lepo, ktero nam mili Bog čuvaj vsake nesreče! z obilnim pridelkom nas razveselilo. Žitna cena se je, kakor povsod, tudi pri nas dobro dobro zmanjšala, le samo vino je zmiraj še drago: po 15 do 20 gold. je barigla (50 bokalov) črnega

navadnega vina; belo se bolji kup dobiva, ker ga Istrijani manj obračajo; olje na funt je po 15 krajcarjev; za naprej pa se ne vé, kolikšna cena mu bo, ker oljk je to zimo na nekterih mestih čuda poginilo. Hrast je cvetel veselo in se pričakuje dosti želoda, kterege že 6 let ni bilo. Sliši se od vseh strani, da bo Istria cestnine (Mauth) osvobodena in po starem vredjena. Bog daj!

Na koncu teh verstic ne morem prijetlom nedolžnih ptic zamolčati in se jim pritožiti, da morajo te živalice tudi pri nas dosti preganjanja prenašati; neusmiljene roke in terde serca sirove mladine razderajo gnjezda, pobirajo in pokončujejo jajčka, mlade tičke, še gole, pa jemljejo seboj; bojé se, da bi jih kdo drug ne dobil, in tako poginejo žalosti po svojih starih in pa lakote; če pa prestanejo žalostni stan, jih za par krajcarjev prodajo v bližnje mesta za jetnike, namesto da bi se ohranili na polji, vertih in gojzdih, in bi varovali človeka silne škode, ki mu jo prizadevajo požrešne gosence. Ali se je po takem čuditi, da je ta merčes lansko leto drevje tako čisto oglodal, da so bile gerdo viditi same rebra! Nespametni človek mermra potem zoper Boga in preklinja nesrečo; sam sebe pa ne vidi, ki je k vsemu temu pripomogel, in namesto da bi poslušal dober svet in nauk, pa raji starim vražam nesrečo pripisuje. Ali bi ne bilo prav in potrebno, da bi deželna gosposka se na vso moč zoperstavila škodljivemu zateranju koristnih in potrebnih velikih in malih tičev, ker učniki v šolah in duhovni v svojih naukih in izgledih vsega doseči ne morejo!

Iz Ljubljane. Da rokodelcem kakor drugim ljudem večkrat dnarja zmanjka, je gotovo, in ravno tako gotovo je, da ga ne dobé vselej lahko na pósito. V Pragi, Celovcu in v več drugih mestih so se že zdavnej ustanovile take družbe rokodelcev, ktere pomagajo v potrebi in posojujejo dnar svojim družbenikom. Je tedaj taka družba, ker eden drugemu pomaga, prav za prav bratovšina imenovati. Kdor rokodelcev ali pa tudi vdov, ki imajo po svojem možu rokodelstvo v rokah, stopi v to bratovšino, plača pri vstopu 2 fl., potem pa vsaki mesec naj manj 30 kraje. Mesečne plačila so lastnina tistega, kdor jih je plačal, in se nakladajo na obresti (činž) po 4 od 100. Kdor je v to bratovšino zapisan, ima pravico, kadar je v potrebi, od nje dnarja na pósito dobiti, se vé, da tudi več kakor ga je vložil, na 6, 9 in še več mescov proti temu, da podpiše menico (Wechsel) in 6 fl. od 100 obresti plačuje. Da pa se nobenemu ni bati, da bi njegov dnar ne bil v ti bratovšini varno naložen, so postavile te bratovšine tako osnovane, da 12 odbornikov, kateri imajo gospodarstvo tega dnarja v rokah in ki morajo biti zanesljivi možje, v družbino dnarnico položé toliko dnarja, da je varnost vsega kapitala zagotovljena. Deželno poglavarstvo je dovolilo napravo te bratovšine, ktera je ob enem posojilnica, pa tudi hranilnica, tedaj koristna na dvé strani. Ker že prvi teden, ko so se nabirali podpisi za to bratovšino, se je oglasilo blizo 140 deležnikov, se je nadjati, da jih bo še več pristopilo, kadar bo v djanje stopila po poterjenih postavah. Kdor želi vse to bolj na drobno zvediti, naj se oglasi pri tajniku kupčijske in obertnijske zbornice gosp. dr. Klunu, ki ima to opravilo še z drugimi odborniki v rokah. — Kar je gosp. Freiburger v šentpeterskem predmestju prižgal svitlejšo luč ponoči, se je iznova izbudila želja, naj bi bile ulice po vsem mestu s to lučjo razsvitljene, ki se gazja luč imenuje in sveti že mnogo let v vseh večjih mestih po ulicah, štacunah, gostivnicah, fabrikah, glediših itd. Taka svečava se pa zamore dober kup, da ena luč za eno uro le nekaj čez 1 kraje. veljá, le tadaj napraviti, kadar sijo več gospodarjev napravi; zato je ljubljanski magistrat razpisal povabilo, naj se pri njem oglasi, kdor želi vprihodnje tako svečavo imeti, ker le potem, ako se bo zamoglo v vsem skupaj v Ljubljani prižgati kakih 1900 takih lučic, zamore na noge priti ta naprava, ktera razsvetljuje veliko veliko bolj kot vsaka druga svečava.

pa tudi dosti dražja ni. — Perve letošnje češnje so nam Vipavke prinesle letos 20. maja; lani smo jih imeli že 13. maja. Vidi se iz tega, da izperva pričakovana zgodnja letošnja letina se je zakasnila po nenavadnem mrazu perve dni tega mesca; stari pregovor „prezgodnja toplota — potlejšna merzlota“, se letos ni zlagal. — Tudi poslednji zbor muzealnega društva so gosp. deželni poglavar počastili s svojo nazočnostjo in razodeli s tem, da jim je mar za vsakero znanstveno delavnost. Po mnogih naravoslovskih govorih je gosp. kustos Dežman zboru pokazal kaj lično za muzealno zbirko napravljene ptice: dvoje plevic ali ibisov (ibis falcinellus) in buntkov (ardea comata), kateri so bili na Krajskem ustreljeni, pa niso naši navadni domačinci.

Novičar iz raznih krajev.

Sliši se, da je nova občinska ali srenjska postava (Gemeinde-Ordnung) gotova, — da pa se bo po oklicu nove postave za deželno namestništvo (Landesvertretungs-Statut), ktera je že tudi gotova, še le oklicala, in da pervo opravilo, ki ga bo imelo deželno namestništvo, bode posvetovanje o občinski ali srenjski postavi. Ko bo deželno namestništvo vsake dežele osnovo te postave presodilo, se bo po naj višjem sklepu oklicala. Tako pišejo dunajski časniki; ali je vse to tudi resnično, ne vémo; toliko menimo je vendar po vsem tem gotovo, da pridete te postavi kmali na dan. — Ker se po svetu veliko govori in piše od tiste zaveze, ki so jo 15. aprila v Parizu sklenile avstrijska, francoska in angleška vlada, je dunajski uradni časnik za potrebno spoznal očitno povedati, kaj namerava ta zveza. Po dunajskem časniku „Wien. Zeit.“ je cilj in konec te zveze: vzajemno poroštvo za ohranjenje celote turškega carstva; ker pa rusovski poslanci od tega djanskega poroštva ne v dunajskem ne v pariškem zboru niso hotli nič slišati in se tudi pruska vlada celi čas vojskni hotla v nič zavezati, kar bi ji vprihodnje utegnilo svobodno gibanje krajšati, ni avstrijski vladi družega ostalo, kakor po zgorej povedanem namenu stopiti v zvezo s francosko in angleško vlado, ktera zaveza — pravi omenjeni časnik — ne žali celó nič poprejšnih zaveznih razmer s prusko vlado in z vsimi ostalimi nemškimi državami, pa tudi nikakor ne brani, da se poprejšno odkritoserčno prijateljstvo z rusovsko vlado spet popolnoma ponovi. — Do 10. t. m. je že 55.000 Francozov, 9000 Angležev, 7000 Sardincov in 10.000 Turkov zapustilo bojišče, kjer je menda sedaj le še 85.000 Francozov, 40.000 Angležev in 8 do 9000 Sardincov. Tudi Rusi se podvizujejo Krim zapustiti. — Car rusovski se je 19. t. m. podal v Varšavo, kamor ima, kakor „Czas“ piše, 21. t. m. priti. Poljci se nadjajo mnogih veselih novic ob prihodu carovem in pričakujejo občnega pomilostenja, vpejlave poljskega jezika v šolah, naprave vseučilišča za pravoslovje in zdravilstvo, preuredbe administrativne, naprave poljske garde itd. — Turški sultan je 14. t. m. našemu cesarju v znamenje prijateljsko poslal veliko svetinjo Medšidovega reda. — Sliši se, da je avstrijski nadvojvoda Ferdinand Maks, ki je, kakor naši braveci vedó, sedaj v Parizu, cesarju Napoleonu veselo novico prinesel, da se kosti rajnega vojvoda Reihsstadtskega, ki je bil sin Napoleona I. in je na Dunaji umerl, smejo odtod v Pariz prepeljati, česar Francozi že dolgo želé, pa dosihmal niso doseči mogli. — V okolici padovanski na Laškem je bil 16. t. m. tak strašen vihar, da je 700 družin brez strehe; tisuč in tisuč drevés je izruval in pokončal; toča je pobila polje. — Iz Bakoce se piše, da po pustinjah in gojzdih dveh ogerskih županij blizo horvaške meje se klati roparska derhal posebne baže: lepo gospôsko oblečena jezdari na zalih konjih in se vozi v vozovih; pravijo, da grozoviti ti roparji so večidel nekdanji honvedi; cel batalijon lovcev in en polk ulánov sta na nogah, pa jih ne morejo v pest dobiti, ker se v velicah gojzdih in planjavah lahko skrivajo.